

מאז 1962 קהילה ויצירה יהודית

פעילויות הקהילה מתקיימות בסיוע הסוכנות היהודית לארץ ישראל

דבר תורה

פרשת יתרו תשס"ד

מאת: סאם שוב

"ויהי ביום השלישי בהיות הבוקר, ויהי קלת וברקים וענן כבד על ההר וקול שופר חזק מאד, ויחרד כל העם אשר במחנה. ויוצא משה את העם לקראת האלוהים מן המחנה ויתיצבו בתחתית ההר. והר סיני עשן כולו מפני אשר ירד עליו ה' באש, ויעל עשנו כעשן הכבשן ויחרד כל ההר מאד."

המקרא מרבה להשתמש בעוצמות הטבע לתאר את כוחו של האלוהים:

"מקולות מים רבים אדירים משברי ים אדיר במרום ה'."

במעמד הר סיני המטאפורה לובשת צורה מאיימת במיוחד. במדרש ממסכת שבת המצוטט על ידי פרשנים רבים, הפסקה "ויתיצבו בתחתית ההר" מלמדת "שכפה הקב"ה עליהם הר כגיגית ואמר להם: אם אתם מקבלים את התורה – מוטב, ואם לאו – שם תהא קבורתכם."

כאן, במעמד הר סיני, מתמזגים ביחד המורא והפחד מפני המוות, הכניעה המוחלטת, הנכונות ואף הכמיהה האנושית להיבלע את תוך משהו גדול מעצמו במידה כמעט אינסופית, כמו הר, כמו מים רבים. בני ישראל אינם רק נאנסים לקבל עול מלכות שמים. זו כניעה מרצון, שהרי שמונה פסוקים לפני שהתייצבו בתחתית ההר הכריזו "כל העם יחדיו ויאמרו כל אשר דיבר ה' נעשה."

צייתנות זו מעוררת אסוציאציות בלתי נמנעות עם החוויה הטוטליטרית של המאה ה-20. אני נזכר בְּרוב־שוב, גיבורו הטראגי של Arthur Koestler בספרו Darkness at Noon, קומוניסט נאמן המואשם בבגידה במהפכה. בסופו של דבר נענה רוב־שוב למצוות חוקריו ומודה בפשעים שלא ביצע תוך כניעה להיגיון הדיאלקטי אשר מעלה את טובת המהפכה מעל לתבונה לאנושית. כשסופג רוב־שוב את המהלומה הסופית, כותב Koestler,

"הכל היה שקט. ושוב הופיע הים עם הקולות שלו. גל הָרִים אותו באיטיות. הוא בא מרחוק ונסע הלאה בשלווה, הנעה של נצח." מקולות מים רבים. הר כגיגית.

המשל הטוטליטרי קורץ שוב ושוב. כך כשקוראים את פירושו של ילקוט שמעוני לדברים פרק יז' פסוק יא: "לא תסור מן הדבר אשר יגידו לך ימין ושמאל" אפילו מראין על ימין שהוא שמאל ועל שמאל שהוא ימין שמע להם. "איך לא ניזכר בדיסטופיה של ג'ורג' אורוול, שבו "המלחמה היא שלום, העבדות היא חרות, הבורות היא כוח."

**אנחנו נשמח לקבל את פניהם של חברינו
גם אם אין באפשרותם לשלם את המחיר המלא.**

מאז 1962 קהילה ויצירה יהודית

פעילויות הקהילה מתקיימות בסיוע הסוכנות היהודית לארץ ישראל

האם זה המסר של מתן תורה? האם אמרת העם בפרשת משפטים "נעשה ונשמע", אימרה שהופכת לכאורה את הקשר ההגיוני בין הבנה ועשייה, האם זו דרישה לויתור על התבונה האנושית?

עמנואל לוינס נענה לאתגר במסע בעל השם היוצא דופן, "הפיתוי של הפיתוי". לוינס מעמיד זו מול זו שתי דרכי חשיבה. האחת, "התמימה והספונטנית" כלשונו, מבוססת על אימון עיוור בבשורה או בשליחי הבשורה.

מנגד מעמיד לוינס את הגישה המערבית, המבוססת על הכרה, על לימוד מדעי. אנו רוצים לדעת לפני שנעשה. איננו מוכנים ליזום דבר מבלי לדעת עליו את הכל. במצב זה, "המעשה מאבד את תמימותו... [והוא] ייעשה רק אחרי חישוב ושקילה מדויקת של הרווח לעומת ההפסד. קיימת בגישה זו, לטעמו של לוינס, מידה של "גסות רוח חסרת צניעות". הרצון להכיר את הכל גורמת לנו לשאוף לנסות את הכל בלי להתגייס לעולם. בלי לקחת סיכונים. לעמוד מעל לטוב ולרע. אם הבנתי אותו נכון, לוינס מתאר כאן סוג של voyeurism מוסרי.

מתן תורה, על פי לוינס, מסמל עמדה המנוגדת לגישה מערבית זו, אך שאינה רק מסתכמת באמונה תמימה ועיוורת. מעמד הר סיני מלמד אותנו שחרות אמיתית איננה נובעת מעצמה. לחירות יש תנאי מקדים, "תנאי טרנסצנדנטי", "בלשון קנט. ומהותו של תנאי זה היא לקיחת אחריות לזולת. לא כתוצאה מדיון ומחקר, אלא כנקודת התחלה בלתי מעוררת, כדבר המאפשר דיון מוסרי חופשי בהמשך.

לא צריך להיות אידיאליסט קנטיאני כדי להסכים שדיון חופשי ובוגר מחייב הצבתם מראש של אמות מידה אינטלקטואליים ומוסריים. בתחילת המאה ה-20 הרימו פילוסופים בארה"ב את נס המרד נגד שיטות חינוכיות מיושנות, אשר לדבריהם, כפו על התלמיד את חומר הלימוד מבחוץ כדבר זר ועוין, מעין תרגום מודרני לכפיית ההר כגיגית. התפתחות אינטלקטואלית, על פי המחנכים הפרוגרסיביים, חייבת לצמוח מתוך החוויה של האדם האוטונומי, תוך אינטראקציה עם סביבתו. אך יטעה מי שיבין זאת ככפירה בסטנדרטים. ההפך הוא נכון. ג'ון דיואי, מאבות הפרגמטיזם האמריקאי, טען כי היכולת להכריע בסוגיות מוסריות נובעת מהיותנו קְשָׁרִים ב"שרשרת הבלתי פוסקת של האנושות", וחלק אורגני של הקהילה סביבנו. לפי דיואי:

תבונתנו כרוכה בחיי הקהילה שאנו מהווים חלק ממנה... המדע הוא עניין של ציוויליזציה, לא של תבונה אישית. כך גם עם מצפון. נוצרת כינוס בתוך ליבנו, אשר דן ומעריך מעשים אפשריים. הקהילה מבחוץ הופכת לפורום ובית דין פנימי, כס משפט להאשמות, הערכות, וזיכויים.

חינוך ראוי, על פי דיואי, הנעשה ברוח דמוקרטי של חקירה וחילופי דעות חופשיים, יוצר את ה"סטנדרט הקהילתי האמיתי לערכים".

**אנחנו נשמח לקבל את פניהם של חברינו
גם אם אין באפשרותם לשלם את המחיר המלא.**

מאז 1962 קהילה ויצירה יהודית

פעילויות הקהילה מתקיימות בסיוע הסוכנות היהודית לארץ ישראל

ובכל זאת, יש לכאורה מרחק בין התפיסה הערכית שבאה לידי ביטוי בפרשת יתרו לבין זו שמנחה תפיסות חינוכיות מודרניות. שהרי על פי תורת החינוך הפרוגרסיווי, אותה מורשת ערכית קודמת, שמולה ניצבת האדם, מהווה תחילתו של החיפוש המוסרי, ולא סופו. אך המקורות מעידים על כך שגם חז"ל היו מודעים לדינמיקה זו. בהקשר זה לוינס מזכיר לנו את המדרש הבא:

אמר רבא: הדור קבלוה בימי אחשוורוש, דכתיב: קיימו וקבלו היהודים. " קיימו את שקבלו כבר.

"התורה אמנם נינתנה בהר סיני, " ממשיך ומסביר לוינס, אבל היהודים קיבלוה על עצמם בזמן מאוחר יותר, אחרי דורות רבים של היסטוריה יהודית."

ייתכן וגם חז"ל הבינו, באיזשהו מקום, שהתהליך הבנת והפנמת ערכים היא תוצאה של חוויה והתנסות. אבל אם נשאיר בצד את שאילת הגניאולוגיה של המוסר, נמצא בוודאי הסכמה רחבה לגבי תפקידם של סטנדרטים בהווה. לפחות כך היינו מצפים.

בכתבה על קשיי מקצוע הרבנות בארה"ב, כותב לאחרונה ג'ק וורטהיימר מה- Jewish Theological Seminary כי דעיכת מוסד הרבנות קשורה להיעדר הולך וגובר של אמות מידה. הוא מצטט, כדוגמא לתהליך שלילי זה, את דבריו של רב צעיר אחד שהפטיר:

תפקידי איננו ללמד תורה. אני משאיר זאת לפרופסור באוניברסיטה ולרב האורטודוסקי. תפקידי הוא לשבר ראשים, לנפץ אלילים, להוריד אידיולוגיות שמסתירות את מה שיש באמת. תפקידי הוא להצביע על הכיוון – הכיוון לפליאה ומשמעות, הכיוון לאהבה. אני שותף למאבק לצידם של כל אלה אשר הולכים בדרך יחד איתי.

נכון, אתם בוודאי חושבים, מה לנו ולכל זה? שהרב יהיה גורו, שהרב יהיה מורה, אנחנו מתנהלים בצורה אחרת. אך גם לנו במבקשי דרך, שאילת הסטנדרטים נוגעת בעצם זהותנו כקהילה. מי כמו חברנו יעקב כהן יודע לנפץ אלילים? בין אם זו שאילת ניסוח פסקה קטנה בתפילת ה"לך דודי" או שאילת יחסינו למיעוט הערבי במדינה, יעקב הוא הראשון לקרוא תגר על מוסכמות. אבל הוא לעולם לא יתעטף בגלימה המצדתקת של הגורו או המהפכן. נהפוך הוא. יעקב הוא זה שמפציר בנו, ללא לאות, ללמוד את המקורות, את הגמרא, המקרא, ההיסטוריה וההגות היהודית. הזכות האמיתית להפוך עולמות שמורה, כנראה, לאלה אשר מוכנים קודם כל להתייצב בתחתית ההר.

קהילת מבקשי דרך, מאז ומתמיד, התוותה את דרכה על פי אמות מידה גבוהות של לימוד והתנהגות. אי אפשר לבוא לקהילתנו מבלי להיחשף למורשתו של עזרי אובל, ז"ל. מורשת שמציבה קריטריונים לאיכות בקריאת התורה, אסטטיקה בתפילה ונאמנות

**אנחנו נשמח לקבל את פניהם של חברינו
גם אם אין באפשרותם לשלם את המחיר המלא.**

מאז 1962 קהילה ויצירה יהודית

פעילויות הקהילה מתקיימות בסיוע הסוכנות היהודית לארץ ישראל

למסורת. בימים אלה מתלבטת וועדת התפילה בעתיד חוג בני ובנות מצווה. אהיה כנה אתכם. ישנן קהילות מתקדמות בארץ אשר פתרו אל בעיותיהן התקציביות על ידי עריכות מאות טקסי בר ובת מצווה בשנה. ואנחנו, למרות קשיי התקציב, למורת הביקוש הרב לטקסים "אינסטנט" שיכולים להוות מקור הכנסה יפה, למרות הפיתוי לוותר על סטנדרטים, עומדים על כך שחוג בר ובת מצווה יהיה תהליך חינוכי מעמיק ומחייב, שדורש השקעה אמיתית מהילדה או הילד ומשפחתו.

בסופו של דבר, איננו קהילה אורתודוקסית. אנו יודעים שכל החלטה היא בסיס לשינוי. אנו מודעים לסיכוי שבתנאי דיון חופשי ופתוח, אותם אמונות שנראות לנו היום כערכי יסוד יכולות מחר להתהפך או להיעלם. אחד מחלוצי החינוך היהודי בארה"ב, חברנו ניסן שיינין, כתב באוטוביוגרפיה שלו על קטגוריה מוסרית אחת אשר מאפיינת את העם היהודי לדורותיו: הנאמנות, אשר לדבריו:

"מהווה ניסיון לגעת במשהו מעבר לעצמנו. . . תחושה מוסרית זו, " הוא מוסיף, "יכולה להוות כוח חינוכי חיובי וחזק, לחנך ולכוון את היחיד אשר מחפש אחר משמעות בחייו." אבל גם כאן, מזכיר לנו ניסן, "אנו חופשיים להגיד 'לא'. זו ההחלטה שלנו. אחרת אנו מוותרים על החופש שלנו לשלוט במעשינו ובמחשבותינו הפרטיים."

כאנשים חופשיים, עלינו להתמודד עם אתגר מיוחד: הצבתם מראש של סטנדרטים אשר יאפשרו את קיומו של דיון בוגר ואחראי, דיון אשר עלול להפוך על פיהם את אותם ערכים שהצבנו לעצמנו. עלינו למצוא את הדרך לקבלת סמכות בלי כפייה, וקביעת אמות מידה ללא ויתור על האוטונומיה שלנו. לעמוד בתחתית ההר ובכל זאת לשאוף לגעת בקו האופק. לשחות, לפעמים, בים הרחב של המורשת היהודית ולפעמים לעמוד איתנים על הקרקע המוצק של יבשת התבונה. לעשות ולשמוע, ולהמשיך לבקש את דרכנו.

שבת שלום